

Осіпенко Аліна Олександрівна

здобувачка вищої освіти навчально-наукового інституту права та психології НАВС

Науковий керівник:

Кубарєва Ольга Володимирівна,
професор кафедри кримінальної юстиції
Національної академії внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук, доцент

ОСОБЛИВОСТІ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ ЗЛОЧИНІВ ПРОТИ ОСНОВ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ В УМОВАХ ЗБРОЙНОГО КОНФЛІКТУ

Процесуальна роль прокурора в умовах воєнного стану (ст. 615 КПК України). В умовах збройного конфлікту виникають ситуації, коли судова влада не може оперативно здійснювати свої функції через об'єктивні загрози. Ключовою особливістю досудового розслідування злочинів проти нацбезпеки є тимчасове розширення повноважень прокурора. Згідно зі статтею 615 КПК України, якщо слідчий суддя не може виконувати свої обов'язки, прокурор набуває права санкціонувати затримання, обшук та тримання під вартою осіб, підозрюваних у державній зраді чи колабораціонізмі. Це забезпечує безперервність боротьби з внутрішніми загрозами навіть в зонах активних бойових дій [1].

Для злочинів, передбачених статтями 111-1 та 111-2 КК України, характерним є складний процес доказування умислу. Досудове розслідування має чітко розрізняти добровільну допомогу ворогу та дії, вчинені під фізичним або психічним тиском на окупованих територіях. Слідчий повинен зібрати докази, які підтверджують, що особа діяла усвідомлено з метою зашкодити суверенітету України. Відсутність доведеного прямого умислу та корисливого мотиву часто стає підставою для закриття проваджень щодо пересічних громадян, які опинилися в окупації [2].

Сучасне розслідування злочинів проти національної безпеки неможливе без аналізу цифрового середовища. Основними доказами стають дані з месенджерів, електронна пошта, логи стільникових мереж та публікації у пропагандистських ресурсах. Окрему увагу слідчі приділяють OSINT (розвідці на основі відкритих джерел), що дозволяє ідентифікувати зрадників та коригувальників вогню через їхню активність у соціальних мережах. Процесуальне закріплення таких даних потребує залучення кіберфахівців для підтвердження автентичності цифрових слідів [3].

Особливості проведення слідчих дій без понятих при загрозі життю. Збройний конфлікт вносить корективи у класичні процедури збирання доказів. На територіях, що піддаються обстрілам, залучення понятих до обшуку чи огляду місця події є неможливим через ризик для їхнього життя. Законодавець дозволив проводити такі дії одноособово слідчим за умови обов'язкової

відеофіксації всього процесу. Це дозволяє оперативно фіксувати доказову базу у справах про шпигунство чи диверсії, не наражаючи цивільних осіб на небезпеку, що є виправданим кроком у надзвичайних умовах [4].

Оскільки значна частина фігурантів справ про державну зраду переходить на території держави-агресора, розслідування проводиться за процедурою «in absentia». Головною особливістю є те, що всі слідчі дії виконуються без фізичної присутності підозрюваного, але з обов'язковою участю захисника за призначенням. Процесуальний порядок передбачає публікацію повідомлень про підозру в офіційних медіа, що створює легітимну основу для подальшого заочного засудження особи та конфіскації її майна [5].

Злочини проти національної безпеки часто є супровідними до воєнних злочинів агресора. Матеріали досудового розслідування, зібрані національними органами, у майбутньому можуть бути використані в МКС. Слідчі мають дотримуватися найвищих стандартів документування, щоб зібрані докази (показання свідків, речові докази) були визнані допустимими на міжнародному рівні. Це вимагає уніфікації методик розслідування відповідно до вимог Римського статуту, особливо в частині ідентифікації ланцюжка наказів від іноземних кураторів до виконавців-зрадників [6].

Отже, можна зробити висновок, що війна суттєво трансформувала архітектуру досудового розслідування злочинів проти національної безпеки. Головною характеристикою цих змін стала прагматична адаптивність процесу: держава мусила частково відмовитися від певних формальностей (зокрема, обов'язкової присутності понятих чи виключного права суддів на санкції) задля підвищення оперативності та забезпечення безпеки громадян.

Досудове розслідування значною мірою перейшло в цифрову площину. Застосування OSINT-інструментів та аналізу інформації перетворилося із допоміжних заходів на ключові механізми ідентифікації коригувальників і агентів впливу. Попри спрощення певних процедур, встановлення справжніх намірів підозрюваних, особливо на окупованих територіях, потребує максимальної ретельності. Важливим залишається не лише документування фактів співпраці з ворогом, але й доведення відсутності фізичного чи психологічного примусу, аби розділити випадки справжньої зради від примусових дій заради виживання. Діяльність українських слідчих нині закладає основу для майбутніх міжнародних трибуналів. Кожна процесуальна дія — від заочного розслідування до збору та аналізу цифрових доказів — повинна відповідати найвищим світовим стандартам достовірності й валідності. Загалом кримінальна юстиція в Україні демонструє дивовижну здатність пристосовуватися до надзвичайних умов. Це пристосування, яке базується на збереженні легітимності рішень, є вирішальним елементом забезпечення внутрішньої безпеки держави та гарантування невідворотності покарання для порушників її суверенітету.

Список використаних джерел:

1. Кримінальний процесуальний кодекс України: Закон України від 13.04.2012 № 4651-VI [URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text)

2. Кримінальний кодекс України: Закон України від 05.04.2001 № 2341-III.
URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text>

3. Мельник О. В. Цифрові докази у кримінальному провадженні: теорія та практика розслідування злочинів проти нацбезпеки. *Науковий вісник*. 2024. № 2.

4. Настільна книга слідчого: Практичний посібник з розслідування злочинів в умовах воєнного стану / за заг. ред. С.М. Степанова. Київ: Юрінком Інтер, 2025.

5. Тертишник В. М. Кримінальний процес України. Особлива частина: підручник. 11-те вид. Київ: Алерта, 2024.

6. Римський статут Міжнародного кримінального суду: чинний з 01.07.2002.
URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_588#Text

Петченко Інна Володимирівна,
аспірант Національної академії
внутрішніх справ

МІЖНАРОДНІ СТАНДАРТИ ТА НАЦІОНАЛЬНІ РЕАЛІЇ: ЗАХИСТ ПРАВ ДІТЕЙ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ В УКРАЇНІ

Права дітей та війна. Здається, реальність у тому, що у випробувальні часи ці права найбільш порушуються, тому необхідність захисту стає не абстрактною ідеєю, а щоденною боротьбою – для держав, організацій і звичайних людей. Водночас є й інший бік: саме турбота про дітей часто стає тим, що змушує суспільство не втрачати людяність навіть у найтемніші часи. Це як моральний орієнтир.

Вчені, які займаються захистом прав дітей зазначають, що «в умовах посиленої уваги всього світу до українського сучасного стану, його розвитку та реалізації прав людини загалом першочерговим є збереження прав дитини, його фізичного та ментального здоров'я як гарантії забезпечення продовження життя» [1, с. 155].

Для посилення гарантій захисту прав дітей держава впроваджує низку пілотних проєктів [2], зокрема, щодо стандартів правосуддя, дружнього до дитини. Проєкт має на меті зробити так, щоб під час слідства чи суду права дитини не просто декларувалися, а реально захищалися згідно з європейськими нормами.

Значна кількість стандартів проєкту доводить посилення складової захисту та охорони інтересів дітей, визначення моральних критеріїв. Так, «ефективність розслідування кримінальних проваджень за участю дітей залежить від поєднання правових механізмів із моральними імперативами. Це відкриває перспективи для формування нової моделі кримінального процесу, де ключовим чинником є не лише доказова база, але й етична відповідальність державних інституцій перед суспільством та дитиною як його найвразливішим членом, особливо під час війни на території країни» [3].

Ми зазначали раніше в своїх доробках про зарубіжний досвід розслідування злочинів проти дітей [4], та приходили до висновків про необхідність